

Economisch - Statistische Berichten

50e JAARGANG - 10 MAART 1965 - No. 2481

Welke intelligente zestiger met betrouwbaar en vriendelijk karakter, die ook na ophouden met werken voldoende inkomen voor zichzelf heeft (weduwepensioen niet nodig), wil met mij

KENNISMAKEN

Ik ben ambtenaresse met 40 dienstjaren en krijg dus op 65-jarige leeftijd volledig pensioen. Reeds nu wil ik ophouden met werken en heb daartoe voldoende middelen. Mijn vader had vrij beroep, mijn zusters zijn met academici gehuwd. Ik durf te bogen op een behoorlijk uiterlijk, brede algemene ontwikkeling en belangstelling, soepel karakter en gelijkmatig humeur. Ik bewoon een ruime woning, waarvan ik eventueel twee of drie kamers kan afstaan, maar wil ook wel verhuizen. Misschien zouden we elkaar het leven gezellig kunnen maken. Schrijft u eens geheel vrijblijvend, liefst enigszins uitvoerig, desnoods onder pseudoniem, of laat u dit doen door uw notaris, accountant of juridisch adviseur. Brieven onder nr. E.-S.B. 10-2, postbus 42, Schiedam.

Adverteer meer in „E.-S.B.”

Bij het Directoraat-Generaal van het Verkeer, Binnenhof 20 te 's-Gravenhage, kunnen worden geplaatst

een SOCIAAL-ECONOOM

met belangstelling voor planologie
Vac. no. 5-587/7188

Taak: verrichten van werkzaamheden betreffende verkeer en vervoer in het kader van de ruimtelijke ordening, met name het bestuderen van publikaties inzake het openbare vervoer en van prognosetechnieken en het opstellen van nota's dienaangaande. Voorts deelneming aan en het verslaan van vergaderingen en het opstellen van rapporten.

een JURIST

(publiekrechtelijke richting)
vac. no. 5-0586/7188

Belangstelling voor volkenrechtelijke vraagstukken strekt tot aanbeveling.

Taak: behandeling van nationale- en internationale vraagstukken op het gebied van het vervoer.
Leeftijd: tot ongeveer 35 jaar.

Salarisgrenzen: f 887,— tot f 1377,— per maand, exclusief 5,3% huurcompensatie en vakantietoelage. A.O.W.-premie komt voor Rijksrekening. Inpassing al naar gelang ervaring en bekwaamheid.

Schriftelijke sollicitaties onder het bij de gewenste functie genoemde vac. no. (in linkerbovenhoek brief en env.) zenden aan de Rijks Psychologische Dienst, Bureau Personeelsvoorziening van de Rijksoverheid, Prins Mauritslaan 1 te 's-Gravenhage.

Bij de Rijksdienst voor het Nationale Plan te 's-Gravenhage, kunnen op de afdeling ONDERZOEK worden geplaatst

een plv. hoofd v.d. rekensectie

vac.no. 5-0413/7188

Opleiding: minstens MULO en cursus Algemene Statistiek.

Salaris: naar gelang leeftijd en ervaring van f 391,— tot f 730,— per maand.

een statistisch medewerker

vac.no. 5-0475/7188

Zij, die een cursus Algemene Statistiek hebben gevolgd, genieten de voorkeur.

Salaris: naar gelang leeftijd en ervaring maximaal f 663,— p.m.

Bovengenoemde bedragen zijn exclusief 4% vakantietoelage en een eventuele huurcompensatie van 5,3% (minimum f 35,90). De A.O.W.-premie is voor Rijksrekening.

Schriftelijke sollicitaties onder het bij de gewenste functie genoemde vacaturenummer (in linkerbovenhoek brief en env.) zenden aan het Bureau Personeelsvoorziening van de Rijksoverheid, Prins Mauritslaan 1 te 's-Gravenhage.

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van de
Stichting Het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.
Telefoon redactie: (010) 25 29 39. Administratie: (010) 23 80 40. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam, Banque de Commerce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening 260.34.

Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Prieldreef 1, Dilbeek.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.

Abonnementprijs: franco per post voor Nederland f. 36,50 (studenten f. 25) per jaar.

Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van een kalenderjaar.

Losse exemplaren van dit nummer f. 1,25.

Advertenties: Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij H.A.M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam, tel. (010) 26 02 60, toestel 908.

Advertentie-tarief: f. 0,36 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f. 0,72 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.

COMMISSIE VAN REDACTIE: L. H. Klaassen; H. W. Lambers; P. J. Montagne; J. Tinbergen; A. de Wit.

Redacteur-Secretaris: A. de Wit.
Adjunct Redacteur-Secretaris: M. Hart.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

Inkomensverdeling 1950-1960

De jaren vijftig en — tot dusver — zestig kunnen in de economische geschiedenis van West-Europa worden gekarakteriseerd als die van de oogstjaren van een vitaliteitsexplosie, die na de misère van de jaren dertig en veertig nauwelijks verwacht mocht worden. De statistische metingen van de economische groei ondersteunen meer het optimisme van een Prof. Geyl¹⁾ dan het pessimistische meerderheidsstandpunt van de bekende cultuurdenkers. Ook in dit opzicht zou men kunnen spreken van een „cultural lag”.

Nederland deelde in de economische renaissance. De overdadige bevolkingstoename met 14 pCt. in de periode 1950-1960 kon gepaard gaan met een stijging van 41 pCt. van het reëel nationaal inkomen per hoofd van de bevolking²⁾. De verdeling van de welvaart is politiek interessant en nogal eens een „breekpunt”. Voor ondernemingen is de kennis van deze verdeling nodig voor een doeltreffende „marketing”. Een zeer gedetailleerde registratie van de inkomensverdeling per gemeente, per economisch-geografisch gebied en per provincie werd onlangs wederom door het C.B.S. gepubliceerd³⁾. De uitkomsten werden verkregen door bewerking van de inkomstenbelasting (volledig) en de loonbelasting (steekproefsgewijze). Voor een toelichting op begrippen en methodiek, w.o. de relativiteit van de gegevens en verschillen t.o.v. vorige publicaties, zij verwezen naar de C.B.S.-publicatie. Hier wordt nog de onvolledigheid van de getallen aan de voet van de pyramide vermeld.

Van de vele C.B.S.-gegevens zijn er enkele in de tabel weergegeven. Hierin kan een brede opmars naar de hogere inkomensklassen worden geconstateerd. Bij een toename van het aantal belastingplichtigen met 20 pCt., werd de bezetting van de klassen van f. 6-8.000 bijna zesmaal zo groot. In die van f. 10-15.000 en f. 15-20.000 kon de fiscus een vermenigvuldiging van „belastingplichtigen” met meer dan het viervoudige verwelkomen.

Het aantal met f. 20-50.000 steeg van 24.000 tot 94.000 en dat met f. 50-100.000 van 4.100 tot 13.700. De groep met f. 100.000 of meer kwam van 1.300 op 3.600.

Met behulp van de zgn. constante van Pareto becijferde het C.B.S. een enigszins gelijkmatiger inkomensverdeling, nl. van 2,17 in 1960 t.o.v. 1,97 in 1950. Overigens ontving 52,6 pCt. van de belastingplichtigen minder dan f. 5.000 p.j. en daarmee 24,1 pCt. van het te verdelen inkomen. Voor de klassen beneden f. 8.000 p.j. beliepen de respectieve percentages 83,7 en 57,1. Voorts is het bekend dat de welvaartsvrucht met een dikke inflatoire schil voor steeds meer landgenoten groeit. Het nominaal inkomen per *inwoner* in 1960 was verduubbeld, doch zonder „schil” bleef er een toename met 42 pCt. over. (Voor de reële toename per belastingplichtige werd een enigszins afwijkend percentage, nl. van 35, berekend tengevolge van voornamelijk fiscaal-technische omstandigheden).

Van de provincies was Noordholland de rijkste en Drenthe de armste. De grootste inkomensstoename werd geregistreerd voor

Noordbrabant; Zeeland kwam hier als laatste. Een veel betere differentiëring is die in economisch-geografische gebieden. Bij de indeling in 79 gebieden had het Gooi het hoogste en Kemperland het laagste inkomensniveau. Daarnaast werd voor 1960 een nog grotere differentiëring, nl. in 129 gebieden, gemaakt. De bruikbaarheid van deze C.B.S.-studie werd daardoor vanzelfsprekend eveneens groter.

Van de gemeenten was Bloemendaal koploper. Daarna kwamen Wassenaar, Blaricum, Laren, Naarden, Heemstede, Rhooen, de Bilt en Nieuwer-Amstel. De armste gemeenten lagen in Limburg en Noordbrabant. M. H.

¹⁾ In zijn afscheidscollege „De vitaliteit van de Westerse beschaving” noemde hij de „welvaartsstaat”: „een treffend getuigenis van de vindingrijkheid, van de vormkracht en van de menselijkheid van onze cultuur”.

²⁾ „Inkomensverdeling 1960. Regionale gegevens”, 119 blz., f. 10,30. Een resumé hiervan publiceerde het C.B.S. in het „Maandschrift” van september 1963.

Inkomensklasse (× f. 1.000)	Aantal a)		Inkomen	
	× 1.000	'50 = 100	f. mln.	'50 = 100
2 — < 3	560	55	1.270	50
3 — < 4	501	75	1.630	73
4 — < 5	650	231	2.830	228
5 — < 6	686	471	3.690	470
6 — < 7	499	596	3.190	594
7 — < 8	307	590	2.270	587
8 — < 9	187	534	1.570	533
9 — < 10	123,3	506	1.160	505
10 — < 15	271,2	479	3.250	482
15 — < 20	91,6	441	1.570	444
20 — < 50	94,6	384	2.720	388
50 — < 100	13,7	333	930	342
100 of meer	3,6	287	670	283
Totaal b)	4.803	120	27.680	229

a) Belastingplichtigen (voor de afwijkende begripsbepaling raadplege men de C.B.S.-publicatie). b) Incl. het aantal met < f. 2.000

INHOUD

	Blz.		Blz.
Inkomensverdeling 1950-1960	227	Behoort de korte conjunctuurcyclus in de Verenigde Staten tot het verleden?, door Dr. Th. Beels	235
Huur-indexering en evenwichtig huurpatroon in het „plan Bogaers”, door Drs. G. Swinkels	228	Recordinvesteringen van de Duitse industrie, door L. J. M. van den Berk	237
Vermogensaanwasdeling: bijdrage tot een alternatief, door C. P. A. Bakker	229	Ingezonden stuk:	
Vakbeweging en onderneming; structuur- en beleidswijzigingen bij de A.N.M.B., door Drs. C. van der Vlies	233	De capaciteiten van arbeiders, door F. H. Goudsward met een naschrift van Drs. J. H. Abbas	238
		Geld- en kapitaalmarkt, door Prof. Dr. C. D. Jongman	241

Huur-indexering en evenwichtig huurpatroon in het „plan Bogaers”

Op 17 november 1964 richtte de Minister van Volkshuisvesting en Bouwnijverheid een brief aan de voorzitter van de Tweede Kamer, waarin hij zijn denkbeelden over het te voeren huur- en subsidiebeleid uiteenzette. Daarmee opende Minister Bogaers het offensief tegen het nationale probleem van de woningnood op het front van de woningdistributie. Op het front van de woningproductie was de aanval reeds eerder ingezet met de in oktober 1963 aan de Tweede Kamer gerichte Bouwnota, waarin de grondslagen werden gelegd voor een „pluriform en expansief bouwbeleid”. In genoemde brief van 17 november worden o.m. twee gedachten ontwikkeld, welke hieronder beknopt zullen worden weergegeven.

In de eerste plaats wordt gesteld, dat van de bestaande woningvoorraad een zo goed mogelijk gebruik dient te worden gemaakt door een zo goed mogelijk aanpassing van de woonsituatie aan de behoefte. Daartoe is doorstroming door de woningvoorraad noodzakelijk. Voorwaarden voor een goed verloop van dit doorstromingsproces zijn een aantrekkelijke kwaliteit van de nieuwbouw en een evenwichtig huurpatroon (evenredigheid tussen huur- en kwaliteitsverschillen). Geconstateerd wordt dat de kwaliteit van de nieuwbouw ten achter dreigt te raken bij de algemene welvaartsontwikkeling en dat ook van een evenwichtig huurpatroon thans niet kan worden gesproken. Voorgesteld wordt op korte termijn, bijv. 1 januari 1966, aan deze euvelen in één operatie tegemoet te komen door een gedifferentieerde huurverhoging tot een maximum van 15 à 20 pCt. alsmede door een belangrijke verhoging van de initiële subsidies op nieuwbouwwoningen. Het resultaat van deze maatregelen zal met name moeten zijn, dat de mogelijkheid wordt geschapen tot verbetering van de kwaliteit van de nieuwbouw en dat het écart tussen de huren van de bestaande voorraad en van de nieuwbouw wordt teruggebracht tot het bedrag dat door verschil in kwaliteit wordt gemotiveerd.

In de tweede plaats wordt geconstateerd, dat de woning zoals die mede het oog op de toekomst zou moeten worden gebouwd, velen op te hoge lasten zou brengen. Het huidige subsidiesysteem, waarbij na voltooiing van de woning een subsidie wordt toegekend en gehandhaafd tot de huur van de woning door het algemeen huurpeil van de Huurwet is ingehaald, leidt er immers toe dat alle moeilijkheden worden gecumuleerd bij het voor het eerst verhuren van de woning en dat de inkomensontwikkeling nadien volkomen wordt genegeerd. Gesteld wordt dat deze gedachte — naast die van de noodzaak van doorstroming — leidt tot een hogere aanvangssubsidie met daarbij echter een herzieningsmechaniek in die zin, dat telkens aan het begin van ieder jaar de huur wordt verhoogd en de subsidie dienovereenkomstig verlaagd met het gemiddelde percentage, waarmee de nominale lonen in het afgelopen

jaar gestegen zijn. Als gevolg daarvan zou de relatieve positie van de woning in het budget (c.q. de huurquote) ongewijzigd blijven. De bewoner groeit aldus a.h.w. in de huur in en de functie van de subsidie is thans in hoofdzaak de daarvoor nodige tijdsruimte te helpen overbruggen. De bewoner krijgt eigenlijk een voorschot op de kwaliteit, zo wordt elders in de brief gesteld. Voorgesteld wordt deze huur-indexering toe te passen op alle gesubsidieerde woningen.

De hierboven weergegeven twee gedachten uit de brief van de Minister van 17 november, nl. herstel van het evenwichtig huurpatroon en invoering van een huur-indexering, zijn echter alleen dan met elkaar te verenigen, wanneer niet alleen de huren van gesubsidieerde maar (in principe) die van alle woningen worden gekoppeld aan de ontwikkeling van de nominale lonen en wel grotendeels door bewuste maatregelen van bovenaf, gezien het feit dat — ook naar de mening van de Minister — over enkele jaren nog slechts in sommige streken van het land proeven zullen kunnen worden genomen met lossere vormen van huurbeheersing. Beperkt men de gedachte van de huur-indexering tot de gesubsidieerde woningen, zoals Minister Bogaers doet, dan zou al spoedig het door de voorgestelde huur- en subsidieverhoging bij benadering herstelde evenwicht in het huurpatroon weer verloren gaan. De nieuwbouw zou bij dit systeem relatief duur blijven zodat een ernstige handicap voor de totstandkoming van de noodzakelijke doorstroming zou blijven bestaan. Het beginsel van een evenwichtig huurpatroon impliceert m.a.w. dat wanneer men de totstandkoming van kwalitatief betere woningen wil bevorderen door subsidiëring, niet slechts een (in verhouding tot de stichtingskosten van de nieuwbouw) relatief lage huur van de nieuwbouw maar van de gehele woningvoorraad moet worden gehandhaafd. Voorts impliceert dat beginsel dat afbraak van subsidies op gesubsidieerde woningen eveneens (in principe) tot huurverhoging van alle andere woningen zal moeten leiden.

Mogelijk is echter dat — uitgaande van een evenwichtig huurpatroon — ter bevordering van de totstandkoming van kwalitatief betere woningen een extra subsidie wordt verleend aan de bewoners van bepaalde categorieën nieuwbouwwoningen, zodanig dat de initiële huur van deze woningen op een lager peil komt dan op grond van de kwaliteitsverhouding met andere woningen gerechtvaardigd zou zijn. Afbraak van dergelijke extra subsidies parallel met de ontwikkeling van de nominale lonen onder handhaving van de huren van alle overige woningen zou dan een logische gedachte kunnen zijn. Door de verlening van extra kwaliteits-subsidies wordt het evenwichtig huurpatroon verstoord: de extra gesubsidieerde nieuwbouwwoningen zijn relatief goedkoop. Deze dispariteit verdwijnt echter naar

(slot onderaan volgende blz.)

Van vermogensaanwasdeling, zoals voorgesteld in het rapport der vakcentralen, verwacht schrijver weinig resultaten. Bovendien zou de realisering van dit plan z.i. op grote en talrijke praktische moeilijkheden stuiten. Daarom brengt hij een alternatief idee te berde: een verplichte werknemersspaarregeling met fiscale tegemoetkomingen. De inhoud van de spaarregeling die schrijver voor ogen staat, wordt in het artikel globaal aangegeven. Een verplichte spaarregeling biedt volgens schrijver meer mogelijkheden, omdat het effect daarvan aanzienlijk groter is en het gewenste doel daardoor eerder wordt bereikt. Een spaarregeling kan voorts meer algemeen worden toegepast en de verwezenlijking ervan brengt minder moeilijkheden mee dan uitvoering van het vermogensaanwasdelingsplan der vakcentralen.

Vermogens- aanwasdeling: bijdrage tot een alternatief

Het rapport „Bezitsvorming door vermogensaanwasdeling” van de vakcentralen heeft in de pers veel en soms herhaalde reacties opgeroepen. Het oordeel van de vak-economen was in de meeste gevallen vernietigend. De werkgevers hebben zich enigszins gereserveerd doch niet onwillig uitgelaten. De regering, ten slotte, heeft de Sociaal-Economische Raad om advies gevraagd over uitbreiding van de bestaande vormen van winstdeling en over de wijze waarop vermogensaanwasdeling kan worden bevorderd.

Een weerwoord van de vakcentralen op de kritiek kon niet uitblijven. Reeds in „Het Vrije Volk” van 4 september 1964 ging de heer A. Kloos, voorzitter van de studiegroep uit de vakcentralen, op verschillende opmerkingen in. Daarbij heeft hij m.i. terecht gewezen op het feit dat naast de kritiek zo weinig alternatieve ideeën te berde zijn gebracht.

Een geheel nieuw geluid in de discussie bracht het artikel van Prof. Dr. W. Hessel in „E.-S.B.” van 28 oktober 1964 door zijn verwijzing naar de noodzakelijkheid van een correctie op de winstcalculatie voor de gevolgen van de inflatie. Zijn verwijt dat deze correctie in alle kritieken over het hoofd is gezien, is m.i. ongemotiveerd. Alle schrijvers zijn terecht uitgegaan van het normale bedrijfseconomische winstbegrip, zoals men dat ook in het rapport van de vakcentralen aantreft. In dit rapport wordt bij de calculatie van de (over)winst met geen woord over de inflatie gerept.

Prof. Hessel introduceert in de bedrijfseconomie een nieuwe methode van kostprijberekening en winstcalculatie door de vermogensverschuiving als gevolg van de inflatie tot negatieve kosten van vreemd vermogen te rekenen, waardoor de vergelijking opbrengsten tegenover kosten tot een hogere uitkomst leidt dan bij de gangbare toepassing van de vervangingswaarde. Voor de bedrijfseconoom is er geen probleem. De nominale waardeverhoging van de kapitaalgoederen door de inflatie betekent geen reële waardeverhoging, zodat er in de onderneming ook geen reële vermogensaanwas optreedt. Er ontstaat alleen een verschuiving in de titels van het vermogen. Deze verschuiving is overigens reëel: het eigen vermogen groeit ten koste van het vreemd vermogen. Het element van uitkeerbaarheid dat aan het winstbegrip eigen is, ontbreekt te enen male.

Het komt mij voor dat de gronden waarop de vakcentralen een aandeel in de *overwinst* bepleiten, niet, althans niet zonder meer, toepasselijk zijn op deze soort vermogensaanwas. Men kan bezwaarlijk het gevolg van de inflatie toerekenen aan de inspanning van de werknemers. De oplossing voor het grote bezwaar van de vermogensverschuiving door inflatie dient m.i. in meer algemene richting te worden gezocht. Primair zou dit moeten zijn: het voorkomen; secundair het bestrijden van de gevolgen voor zover voorkomen niet mogelijk is. Aangezien de vele regelingen welke zijn uitgedacht om de verschaffers van leenvermogen voor de geldont-

(slot van vorige blz.)

mate de extra subsidies worden afgebroken onder handhaving van de huren van alle overige woningen. Men zou kunnen zeggen dat de extra gesubsidieerde nieuwbouwwoningen pas na een aantal jaren in het evenwichtig huurpatroon worden ingepast. Het spreekt vanzelf dat voor de eliminering van alle na het afbreken van de extra subsidies op bepaalde woningcategorieën nog resterende subsidies op woningen aparte maatregelen nodig zouden zijn.

Geconcludeerd kan worden dat de brief van 17 november 1964 van de Minister van Volkshuisvesting en Bouwnijverheid verschillende belangwekkende elementen bevat. Een vraagteken moet echter worden geplaatst bij de wijze waarop deze elementen in de plannen van de Minister tot een geheel zijn samengevoegd. Louter als illustratie van het betoog en dus niet met het doel een wenselijkheid of voorkeur uit te spreken is in het bovenstaande een tweetal wijzigingsmogelijkheden aangegeven, welke naar de mening van schrijver dezes tot een logischer geheel zouden voeren.

Leidschendam.

Drs. G. SWINKELS.

waardig schadeloos te stellen, praktisch onuitvoerbaar zijn, blijven alleen een aantal mogelijkheden in het fiscale vlak over.

Zo zou men bijv. bij de bepaling van de belastbare winst voor de vennootschapsbelasting 2 pCt. van het eigen vermogen kunnen aftrekken en 2 pCt. van het leenvermogen kunnen bijtellen. Op deze wijze wordt de huidige fiscale begunstiging van het leenvermogen en de zware belasting van het eigen vermogen zodanig genivelleerd, dat de ondernemingen niet langer zoals thans alleen uit fiscale overwegingen leenvermogen opnemen in de plaats van aandelenvermogen. Een dergelijke maatregel is voorwaarde voor het toenemen van aandelenvermogen ten koste van leenvermogen, hetgeen de mogelijkheid opent voor een grotere spreiding van het aandelenbezit, dat de titel van de vermogensaanwas is.

Een tweede maatregel op fiscaal gebied zou zijn een zeker bedrag aan rente van *nominale* beleggingen buiten de heffing van de inkomstenbelasting te laten, bijv. f. 600 per jaar. De kleinste beleggers die overwegend op nominale beleggingen zijn aangewezen, ervaren al jaren lang dat de rente niet eens voldoende is om de waardevermindering van de hoofdsom op te vangen. Een dergelijke vrijstelling is het minste wat de fiscus kan doen om te voorkomen dat de betrokkenen hun bezit zien achteruitgaan.

Een praktisch voordeel van een dergelijke vrijstelling is ook, dat in aanzienlijk meer gevallen dan thans de loonbelasting eindheffing kan blijven. Een eenvoudiger besteding van de Breedband-miljoenen ten behoeve van kleine spaarders laat zich nauwelijks denken!

De vraag of er voldoende ruimte voor vermogensaanwasdeling is, wordt beheerst door het al of niet uitbreiden van hetgeen bedrijfseconomisch overwinst is met verschillende soorten vermogensaanwas (nominaal en reëel).

Hoewel ik mij reken tot degenen die van de vermogensaanwasdeling weinig resultaat verwachten heb ik daartegen in beginsel geen bezwaar. Ik geloof echter dat de praktische moeilijkheden zo groot en talrijk zijn,

dat er meer dan voldoende aanleiding is om ook andere middelen welke tot het beoogde doel kunnen leiden, nader te bezien. In dit verband betreurt ik dat er van de zijde van de vakcentrales niet meer aandacht is geschonken aan de mogelijkheden, welke het sparen biedt, vooral wanneer men daaraan de elementen toevoegt welke ook bij de vermogensaanwasdeling toelaatbaar worden geacht. Ik bedoel hier de mogelijkheid van geblokkeerd sparen en van fiscale tegemoetkomingen bij dergelijke besparingen.

Alvorens daarop nader in te gaan lijkt het mij nuttig eerst nog enkele opmerkingen te maken over de vermogensongelijkheid zelf en over de oorzaken welke tot de bestaande vermogensongelijkheid leiden.

In de eerste plaats meen ik te moeten opmerken, dat de welvaart niet slechts bepaald wordt door het bezit van kapitaalgoederen doch evenzeer door het bezit van duurzame consumptiegoederen. Wat dit laatste betreft is het niet voor betwisting vatbaar dat de naoorlogse toeneming van de welvaart voor brede lagen van de bevolking heeft geleid tot een bezit dat een veelvoud is van de vooroorlogse toestand. Deze toeneming heeft op een breed terrein betrekking. De toeneming op het gebied van de vervoermiddelen van enkele fiets tot fiets plus bromfiets of scooter of auto is bepaald indrukwekkend. Niet minder indrukwekkend is de groei van de huishoudelijke inboedels. In de meeste arbeidersgezinnen zijn artikelen als wasmachines, centrifuges, koelkasten en televisietoestellen normale gebruiksartikelen geworden. Complete ameublementen en betere vloerbedekking zijn binnen het bereik van de grote massa gekomen. Ik zwijg maar over het grote assortiment van minder kostbare (elektrische) huishoudelijke artikelen dat het voorwerp van algemeen voorkomend bezit is geworden.

Het gaat niet aan deze ontwikkeling welke voor het welzijn zo belangrijk is bij de beoordeling van de vermogensongelijkheid buiten beschouwing te laten. Het komt mij voor dat deze ontwikkeling voorshands geen einde zal vinden als gevolg van de moderne verkooptechniek die de massa overtuigt dat zij zonder vele

(I. M.)

U kunt Uw beleggingsrisico verdelen over ruim 200 vooraanstaande

Waarom zoudt U meer risico nemen dan nodig is? Door aankoop van een aandeel 'Vereenigd Bezit van 1894' verkrijgt U in feite een volledige aandelenportefeuille, veilig verdeeld over ruim 200 zorgvuldig geselecteerde ondernemingen. Zodoende komen U de voordelen van aandelenbezit ten goede en ligt een aantrekkelijk rendement binnen Uw bereik.

Alle banken en commissionairs kunnen U inlichten.

N.V. VEREENIGD BEZIT VAN 1894

De voordelen van aandelenbezit met beperking van risico

WESTERSINGEL 84, ROTTERDAM

ondernemingen

bestaande en nog komende artikelen niet kan leven. Deze ontwikkeling is mede een kwestie van mentaliteitsverandering die meer en sneller ontstaat bij jonge mensen dan bij de ouderen die ook de vooroorlogse situatie goed gekend hebben. Van de oudere generatie zijn er velen die de verhoogde welvaart hebben aangegrepen om extra te sparen voor een onzekere oude dag en andere doeleinden, waarbij meer gelet wordt op het bezit van enig kapitaal dan op de inkomsten welke aan dat bezit zijn verbonden. De praktijk leert dat veel van dergelijk bezit bij vererving niet wordt gehandhaafd doch in duurzame consumptiegoederen wordt omgezet. Dit verschijnsel doet zich meer voor bij werknemers dan bij zelfstandigen. Daarvoor zijn verschillende oorzaken te noemen. Dit wordt duidelijk wanneer men nagaat hoe zich in de praktijk de individuele, belastbare vermogens vormen.

De vermogensvorming.

De praktijk van de vermogensvorming is bijzonder leerzaam. De meest spectaculaire groei van vermogens ontstaat binnen ondernemingen die vrijwel allemaal klein zijn begonnen. De oprichters zagen hun vermogen groeien door:

- a. hard en langdurig te werken;
- b. soberder te leven dan hun inkomen toeliet;
- c. hun winsten te bestemmen voor schuldaflossing en expansiefinanciering.

Voor de werknemers is een vijfdaagse werkweek van 40 tot 45 uur regel.

Voor zelfstandigen is dit niet het geval. Zij werken veelal nog zes dagen per week en tien tot twaalf uur per dag. Langer werken is geen uitzondering. Men denke slechts aan land- en tuinbouw, veeteelt, horecabedrijf e.d. Evenals bij de beoefenaars van vrije beroepen is het directe belang bij de uitkomst van het werk een sterke prikkel voor hard en lang werken. Dat uit hard en lang werken een hogere beloning voortvloeit dan die van de gemiddelde werknemer is niet meer dan billijk. Dit hogere inkomen is, afgezien van de verplichting om daarover belasting e.d. te betalen, in vele gevallen niet geheel verteerbaar. Dit vloeit voort uit de wijze waarop kleine ondernemingen gefinancierd plegen te worden, nl. met een gering eigen vermogen bij de oprichting, aangevuld met relatief veel vreemd vermogen, dat niet zelden voor een deel van ouders of schoonouders is verkregen. De totale aflossingsverplichtingen zijn dan meestal zwaarder dan de afschrijvingen, hetgeen betekent dat de jonge ondernemer gedwongen moet sparen. Een erfenis van de ouders brengt in deze gevallen geen nieuw vermogen op, doch slechts een omzetting van vreemd in eigen vermogen. Aangezien de rente van vreemd vermogen meestal vrij hoog is (voor de zgn. middenstandskredieten 2 pCt. boven het promessedisconto), bestaat er ook een sterke prikkel tot aflossing.

De groei van het eigen vermogen gaat echter niet zonder merkbare beperkingen in de consumptie, bij de aanvang van de zelfstandigheid. Het is vanzelfsprekend dat na verloop van tijd de consumptie op een peil komt, dat meer in overeenstemming is met de grootte van het inkomen. Het is derhalve onjuist om, zoals het rapport der vakcentralen aangeeft, uit de grotere stijging van de consumptie van zelfstandigen dan bij werknemers, af te leiden dat de zelfstandigen zich voor het verkrijgen van besparingen geen beperkingen in de consumptie behoeven op te leggen.

Ondanks grotere inspanningen hebben de meeste jonge zelfstandigen geen hoger inkomen voor consumptie ter beschikking dan de gemiddelde werknemer. Door lang en hard te werken en de revenuen daarvan onder financieringsdwang te besparen, vormen zij zich een vermogen dat door het vervallen van hoge leenrente snel pleegt te groeien. Daarbij komt nog dat de zelfstandigen mede door de aard van hun positie bereid zijn enig risico te lopen waar het voorzieningen tegen ziekte en ongevallen en ouderdagsvoorziening betreft. Door dit te doen besparen zij zich, afgezien van de kans op voor- of nadeel, in elk geval de administratiekosten en de kosten van het misbruik van de collectieve voorzieningen zoals deze voor werknemers gelden. Ook dit draagt bij tot de vorming van vermogen, dat dan als een reserve-eigen risico gaat fungeren.

Wat voor zelfstandigen mogelijk is, kunnen ook de werknemers onder bepaalde voorwaarden bereiken.

Werknemersspaarregeling.

Naar het voorbeeld van hetgeen bij zelfstandigen aanleiding geeft tot de vorming van vermogen zou een regeling voor werknemers globaal de volgende inhoud kunnen hebben.

1. Iedere werknemer van 21-65 jaar wordt verplicht deel te nemen aan een werknemersspaarregeling, krachtens welke 10 pCt. van zijn bruto loon met een maximum van f. 12 per week of f. 50 per maand wordt ingehouden.

2. De ingehouden bedragen worden op een spaarrekening ten name van de werknemer bij een spaarinstelling gedeponneerd.

3. De rente van de spaarrekening wordt naar keuze van de werknemer aan hem uitgekeerd dan wel op zijn rekening bijgeschreven.

4. De rente bedoeld onder 3 wordt vrijgesteld van inkomstenbelasting.

5. De hoofdsom mag bij wijze van tijdelijke maatregel niet worden opgevraagd vóór de deelneming 15 jaar heeft bestaan c.q. vóór de 65e verjaardag indien deze binnen een periode van 15 jaar valt.

6. De werknemer mag ten laste van zijn spaarrekening aandelen in beleggingsfondsen aankopen welke onder berusting moeten blijven van de betreffende spaarinstelling. Op de opbrengsten vinden de punten 3 en 4 toepassing, terwijl verkoop binnen de in punt 5 genoemde termijn niet wordt toegestaan.

7. De werknemer kan voor de aankoop van een eigen huis onder hypothecair verband bij de spaarinstelling een lening aangaan, waarbij de rentevoet voor dat deel van de lening dat overeenkomt met het tegoed van zijn spaarrekening maximaal $\frac{3}{4}$ pCt. hoger wordt gesteld dan de rentevoet van de spaarrekening; de normale aflossingen op de lening mogen verminderd worden met de op de spaarrekening periodiek gestorte bedragen.

Bij een gelijkblijvend prijspeil en een rentevoet van $3\frac{1}{2}$ pCt. levert de maximale inhouding van f. 600 per jaar van de 21e tot de 65e verjaardag een eindvermogen op van f. 61.812, waarvan daarna tegen $3\frac{1}{2}$ pCt. f. 2.163 aan inkomen wordt genoten. De werknemer die zijn toenemende rente-inkomsten verteert heeft een eindvermogen van $44 \times f. 600 = f. 26.400$, waarvan tegen $3\frac{1}{2}$ pCt. f. 924 aan inkomsten wordt verkregen.

Een dergelijke regeling kan de teruggelopen particuliere besparingen weer op het vereiste niveau brengen,

omdat na aftrek van de waarschijnlijk optredende verschuiving ten laste van de vrijwillige besparingen toch altijd een zeer belangrijk bedrag overblijft als som van de besparingen van hen die tot nu toe niet of weinig spaarden. Gelet op het feit dat thans een deel van de inkomstenbelasting wordt geheven omdat er te weinig wordt gespaard, is het duidelijk dat door het afdwingen van nieuwe besparingen tevens de ruimte ontstaat voor de vrijstelling van belasting van de inkomsten der spaarrekeningen, terwijl zelfs algehele vrijstelling van het bespaarde deel van het inkomen mogelijk is.

Indien de invoering geschiedt tegelijk met een loonsverhoging en met een belastingverlaging, behoeft de consumptie slechts weinig of niet terug te lopen. Zelfs een wat ruimere loonsverhoging dan de produktiviteit toelaat zou voor dit doel minder bezwaren opleveren dan de grotendeels tot consumptie aanleiding gegeven hebbende loonexplosie van 1964. De teruglopende mogelijkheid van interne financiering is geen bezwaar, omdat daartegenover de nieuwe besparingen van de werknemers staan.

De hierboven beschreven regeling heeft enkele trekken gemeen met het investeringsloon, dat door de vakcentralen als alternatief wordt genoemd voor de werknemers op wie de vermogensaanwasdeling niet kan worden toegepast. De verschillen daarmee blijven hier onbesproken.

Met het voorbeeld van de vermogensgroei bij zelfstandigen voor ogen, ligt het voor de hand ook aandacht te schenken aan de arbeidstijd. Hoe aantrekkelijk een verdere arbeidstijdverkorting ook lijkt, men dient te bedenken dat dit gaat ten koste van het loon. Vele werknemers zijn bereid in hun vrije tijd betaalde arbeid te verrichten, doch de mogelijkheden daarvoor zijn lang niet altijd aanwezig. In verband daarmee zou het aanbeveling verdienen dat de wettelijke belemmeringen tegen overwerk zouden worden opgeruimd, waarbij het een zaak van overleg wordt tussen werkgever en werknemers of op één of meer avonden en/of op zaterdagmorgen wordt overgewerkt.

Daarnaast zal gestreefd moeten worden naar het verminderen van de maatschappelijke inefficiënties, omdat

daarmede ruimte voor reële loonsverhogingen wordt verkregen. De abnormaal sterk toegenomen pendel van werknemers met grote verliezen aan reiskosten en reizen dient te worden tegengegaan door het invoeren van een normaal huurpeil met vrije huurprijsvorming. Ondeugdelijke tariefsystemen zoals in de bouwrijverheid, die verhinderen dat werknemers optimaal werken, dienen te worden verbeterd.

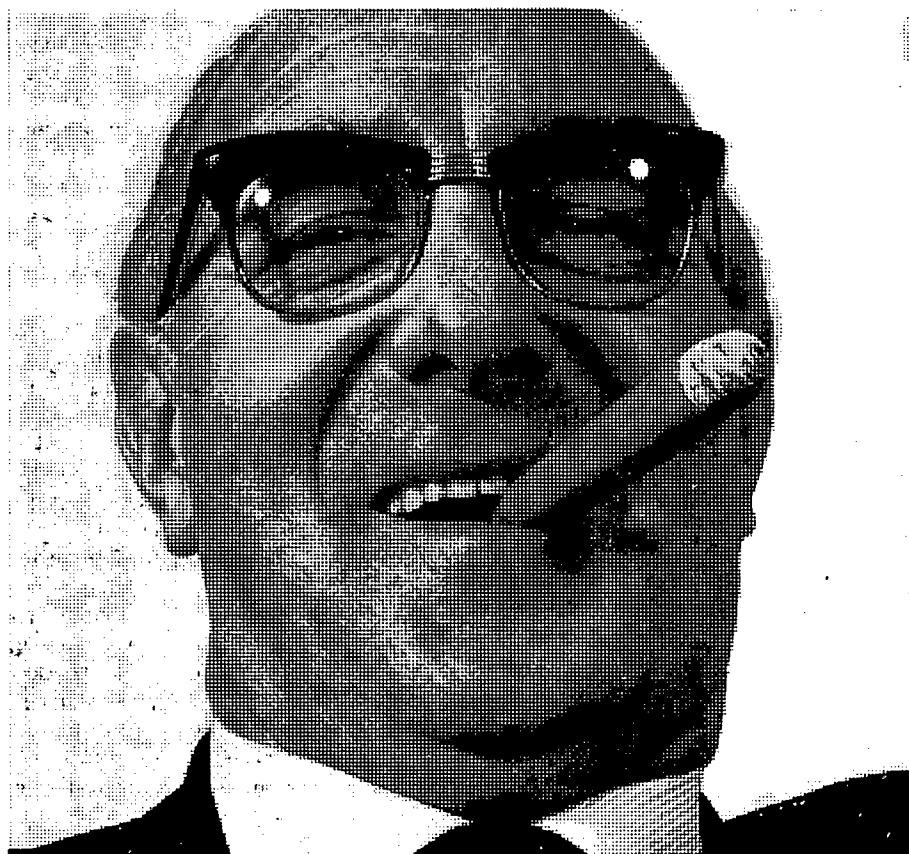
De grote voordelen van een algemene verplichte spaarregeling boven vermogensaanwasdeling zijn:

- a. dat het effect aanzienlijk groter is en het gewenste doel daardoor eerder wordt bereikt;
- b. dat de regeling meer algemeen kan worden toegepast;
- c. dat de verwezenlijking veel minder praktische moeilijkheden meebrengt.

Moge deze bijdrage ertoe leiden, dat de mogelijkheden van het sparen — met meer of minder dwang — meer aandacht krijgt.

Utrecht. C. P. A. BAKKER.

(I.M.)

Senator... aanstekelijk lekker!

De Koninklijke Mignot & de Block
garandeert de kwaliteit!

Blijf bij!

Lees „E.-S.B.”

Vakbeweging en onderneming

Structuur- en beleidswijzigingen bij de A.N.M.B.

In een onlangs gepubliceerde brochure ¹⁾ geeft de Algemene Nederlandse Bedrijfsbond voor de Metaalnijverheid en de Elektrotechnische Industrie, de bij het N.V.V. aangesloten A.N.M.B., in een compact betoog een verantwoording van de binnen de bond reeds lang aan de gang zijnde gedachtenwisseling over structuur en beleid van de bond en van de conclusies, waartoe men ten slotte is gekomen. „Het resultaat van jarenlange bezinning”, zo wordt de brochure aangekondigd, hetgeen niet overdreven is als men weet, dat reeds in het begin van 1962 de eerste gegevens, verkregen uit een onderzoek dienaangaande, zijn gepubliceerd ²⁾.

De metaalbond heeft nu gemeend, de veranderingen in het beleid en in de structuur van de bond ruimere bekendheid te moeten geven; kort geleden ook is een begin gemaakt met wat men in de A.N.M.B. het „bedrijvenwerk” is gaan noemen. In dit en een volgend artikel wil ik, na een samenvatting gegeven te hebben van de veranderingen in organisatiestructuur en beleid van de bond, komen tot een waardering van deze wijzigingen, in welke standpuntbepaling ik ook de inmiddels losgekomen kritiek zal betrekken.

Accentverlegging.

De vakbeweging, aldus de brochure, is ontstaan in een periode van grote sociale tegenstellingen, materiële nood bij de arbeiders, onmenselijk lange werktijden en voor de individuele werknemer niet te dragen risico's samenhangend met werkloosheid, ziekte en ouderdom. Deze omstandigheden verklaren voor een belangrijk deel de organisatiestructuur van de vakorganisaties (alsmede hun doelstellingen en hun beleid, zou men daaraan kunnen toevoegen). Immers, onder die omstandigheden lag het voor de hand — zeg ik nu — te trachten, de krachten van de voordien individueel optredende en aan de ondernemer overgeleverde arbeiders te bundelen en tot zo algemeen mogelijke regelingen te komen. Voor deze activiteit was het logisch, vakgenoten in plaatselijke afdelingen te groeperen om collectief een vuist te kunnen maken tegenover die ondernemers, welke op die vakmensen waren aangewezen.

In het verleden heeft de vakbeweging, door harde noodzaak gedwongen, zich te weinig ingelaten met de verhoudingen binnen de afzonderlijke ondernemingen. De illusie kan ontstaan, schrijft nu de A.N.M.B., dat

¹⁾ „Vakbeweging en onderneming”, uitgave A.N.M.B., 's-Gravenhage, november 1964, 75 blz.

²⁾ Drs. J. H. Buiters, C. Poppe en H. Wallenburg:

— Lager vakbondskader als communicatieschakel;

— Medewerkers in de vakbeweging;

— Interne leiding en organisatie van een vakbeweging, in „Socialisme en Democratie”, 1962, resp. blz. 3 e.v., 172 e.v. en 730 e.v.

C. Poppe, H. Wallenburg en Drs. J. H. Buiters: Heroriëntering in de vakbeweging, in „Socialisme en Democratie” 1963, blz. 212 e.v.

In deze artikelen vindt men vollediger dan in de brochure, de bevindingen en overwegingen waarop de in de brochure omschreven maatregelen rusten.

de taak van de vakbeweging vooral zou liggen in het tot stand brengen en op peil houden van collectieve regelingen. In de moderne verhoudingen is dit echter, naar het oordeel van de A.N.M.B., geenszins het geval. Het inmiddels begonnen bedrijvenwerk berust op de overtuiging, dat in deze eenzijdigheid verandering moet komen. De noodzaak blijkt vooral uit de zwakke positie van de werknemers bij zaken die minder gemakkelijk collectief voor hele bedrijfstakken kunnen worden geregeld, zoals de taakverdeling in het bedrijf. Geen enkele garantie is er, dat ook de belangen van de werknemers meetellen, naast de technisch-organisatorische overwegingen.

„De arbeider kan zich wat zijn arbeidsvoorwaarden betreft beroepen op wet en c.a.o., maar met betrekking tot de arbeidsinhoud en ten dele tot de arbeidsomstandigheden heeft hij geen enkel verweer tegen de 19e eeuwse stelling dat het hem vrij staat weg te gaan als iets hem niet bevalt”. Als dus nu de bond gaat proberen, de organisatorische opbouw van de bond meer te doen aansluiten bij de afzonderlijke onderneming, waarbinnen de leden werken wier belangen de bond wil behartigen, dan gaat het niet alleen om het verbeteren van het contact met die leden: men is tot de overtuiging gekomen, dat er zich binnen die afzonderlijke bedrijven situaties voordoen, waarmee de bond zich heeft te bemoeien. Het gaat dus niet alléén om het scheppen van nieuwe communicatiekanalen; het gaat de bond om de positie van de enkele man binnen het bedrijf waar hij werkt.

Tot nu toe liep het contact van de bond met de leden via de plaatselijke afdelingen van de bond (ieder lid is ingedeeld bij de afdeling in zijn woonplaats). Nu de mensen vaak niet in de gemeente wonen, waar hun bedrijf is gevestigd, doet zich vaak de situatie voor, dat de bij een bepaald bedrijf werkende leden over meer dan een afdeling van de bond verspreid zijn. In een bepaalde afdeling zijn natuurlijk meestal mensen, die bij verschillende bedrijven werken, georganiseerd en het is dus heel goed mogelijk, dat indien een lid bij het bestuur van zijn afdeling iets te berde wil brengen over de situatie binnen het bedrijf waar hij werkt, hij dit moet doen bij een bestuur dat is samengesteld uit mensen die geen van allen bij dat betreffende bedrijf werkzaam zijn. Deze omstandigheden hebben er in het verleden toe geleid, dat de op de afzonderlijke onderneming gerichte activiteiten alle in handen werden gelegd van de (bezoldigde) districtsbestuurders, zij het dan, dat deze sinds een in 1956 doorgevoerde reorganisatie gebundeld zijn in een regionaal districtsteam, onder leiding van een aan het bondsbestuur verantwoordelijk districtshoofd.

De districtsbestuurder, aan wie de op een bepaalde onderneming betrekking hebbende activiteiten waren toegewezen, kon weliswaar vaak steunen op de informatie en medewerking van de leden van de bond binnen dat bedrijf, waaronder leden van ondernemingsraden en andere overlegorganen. Het tot stand komen van zulke contacten hing echter te veel van omstandigheden en van

factoren van persoonlijke aard af, om overal in voldoende mate te functioneren.

Vier wijzigingen.

In deze structuur heeft men nu vier wijzigingen aangebracht.

In de eerst plaats heeft men de functie van „bedrijfscontactman” gecreëerd, een nieuwe (onbezoldigde) functionaris, gekozen uit de bondsleden-werknemers bij een bepaald bedrijf (benoemd door het districtshoofd), aan wie een aantal taken verband houdende met het optreden van de bond tegenover de onderneming waar hij werkzaam is worden opgedragen. Zo heeft hij de zorg voor de communicatie van de leden met de bondsorganen, hij representeert de bond tegenover de werknemers in het bedrijf: „In de persoon van de bedrijfscontactman is de bond zelf binnen de muren van het bedrijf aanwezig”. Een opmerking met een ietwat pathetisch karakter, te vergelijken met de uitroep van een Nederlandse ambassadeur uit het verleden: „Quand je porte le pantalon blanc, je suis la Reine”. Verder helpt de contactman mee bij het bepalen van het bondsbeleid tegenover de onderneming.

In de tweede plaats gaat de bond vooral in de grotere bedrijven streven naar de vorming van zgn. bedrijfscontactcommissies, waarin de belangrijkste bedrijven en beroepsgroepen moeten zijn vertegenwoordigd. In de bedrijfscontactcommissie zal het beleid van de bond mede worden vastgesteld, zullen de voorbereidingen van bondsactiviteiten binnen het bedrijf plaatsvinden en zal de beoordeling van de resultaten van het bedrijfsbonds-werk haar beslag krijgen.

Als derde wijziging noemt de brochure het feit, dat de reeds hier en daar gegroeiide gewoonte om de bondsleden per bedrijf in het beleid van de bond te betrekken, thans wordt geformaliseerd in het bedrijfskaderreglement (een wijziging die m.i. reeds besloten ligt in de vorige twee punten).

Als vierde wijziging ten slotte wordt genoemd de aanstelling van nieuwe functionarissen in de districten van de bond, de zgn. „bedrijvenmedewerkers”, specialisten op het gebied van bedrijfsorganisatie en personeelsbeleid. Hun taak zal zijn het, wat genoemd wordt, verkennen van de interne verhoudingen in grote bedrijven, het voordragen van kandidaten voor de functie van bedrijfscontactman en contactcommissielid en het adviseren t.a.v. het te voeren beleid aan contactman, -commissie, ondernemingsraadsleden en districtsbestuurder. Er is zodoende de garantie aanwezig, zegt de brochure, dat dit nieuwe werk voldoende aandacht krijgt, daar deze bedrijvenmedewerker buiten het actiewerk van de bond en de afdelingscontacten staat. Daaraan zou men nog kunnen toevoegen, dat bovendien de mogelijkheid geschapen is om de deskundigheid van alle betrokkenen op het vereiste peil te brengen.

Inpassen in het bedrijf.

Hoe moet dit geheel nu functioneren? Indien de bond

effectief wil opkomen voor de belangen van de leden in de arbeidssituatie, is een gedegen inzicht in de bedrijfsverhoudingen nodig, hetgeen men nu dikwijls mist. Daarom wordt het bedrijvenwerk slechts bedrijf na bedrijf ingevoerd, na een voorbereidingstijd, waarin de bedrijvenmedewerker in enkele maanden o.a. door persoonlijke en groepsinterviews met personeelsleden van het betrokken bedrijf moet komen tot een beeld van de verhoudingen in het bedrijf. Daarin komen aan de orde de werkverhoudingen in de afdelingen van het bedrijf, de werkbeleving van de voornaamste beroepsgroepen, de stijl van leidinggeven, de vraag hoe de overlegorganen functioneren, de bedrijfsorganisatie en het personeelsbeleid. maar ook de positie van de vakbeweging onder het personeel. Bondskaderleden (dikwijls leden van ondernemingsraden) helpen bij het verzamelen van de gegevens.

Heeft men dit beeld, dan moet gezamenlijk worden vastgesteld wie het beste als contactman kan fungeren. Belangrijk is hierbij („uiteraard”, zegt de brochure) wie onder het georganiseerde personeel de voornaamste opinie-leider is. Eveneens gezamenlijk wordt in voorkomende gevallen vastgesteld, hoe de bedrijfscontactcommissie moet worden samengesteld. De bevindingen van de bedrijvenmedewerker legt hij neer in een „bedrijfs-overzicht”, waarin de situatie in het bedrijf wordt geschetst, uit welke schets dan wordt afgeleid, wat in de voorhanden zijnde situatie de aandacht van vakbeweging en ondernemingsraad behoeft. Zoals in ander organisatorisch werk, heeft men ook hier ervaren, dat van het formuleren en bespreken van zo'n overzicht een bevrijdende en stimulerende werking uitgaat.

De bedrijfscontactcommissie zal nu onder voorzitterschap van de bedrijfscontactman de vraagstukken bestuderen en samen met de bondsleden uit de ondernemingsraad uitmaken, welke zaken in de ondernemingsraad aan de orde moeten worden gesteld en voor welke zaken rechtstreeks contact tussen de bond (i.c. de districtsbestuurder) en het bedrijf vruchtbaarder lijkt. De bedrijvenmedewerker kan zo nodig in deze vergadering adviserend optreden. Verder zal in de commissie vóór nabespreking van de agenda van de ondernemingsraadsvergaderingen plaatsvinden, tot steun van de bondsleden daarin en ter toetsing van de in die vergaderingen bereikte resultaten. De beleidsvorming door contactman en/of -commissie resulteert dus in actie hetzij van de districtsbestuurder of van de ondernemingsraadsleden-bondsleden, niet in rechtstreeks contact van die man of commissie met de directie.

Wat de organisatorische opbouw van de bond betreft, de situatie waarin de bedrijfscontactman voorzitter is van de vergaderingen met het bedrijfspersoneel (waarin hij de besprekingen moet samenvatten, met de districtsbestuurder vaak als deskundige inleider aanwezig) is een voor de bond geheel nieuwe. Aan de contactman wordt — met de taken — verantwoordelijkheid overgedragen voor het optreden van de bond op bedrijfsniveau. Hetgeen anderzijds niet betekent, dat de bond nu het klassieke principe van de moderne vakbeweging, de leiding-

(I. M.)

 NV. SLAVENBURG'S BANK

gevende taak van de onafhankelijke, deskundige, bezoldigde bestuurder zou willen loslaten. „Intensief contact” tussen contactman en bestuurder zal nodig zijn.

Noch in de tekst van de brochure, noch in de bijlage II (het reglement op de bedrijfskaderleden) lijkt mij deze gezagsrelatie tussen districtsbestuurder en bedrijfscontactman waterdicht omschreven. Indien hetgeen over deze laatste op blz. 10 van de brochure wordt gezegd, zo absoluut moet worden opgevat als het er staat (nl. dat de bedrijfscontactman verantwoordelijk is jegens de bond en zijn leden voor het optreden van de bond op bedrijfsniveau) dan zou behalve een opsomming van de taken in het reglement ook een omschrijving van de hierbij behorende bevoegdheden op zijn plaats zijn. Maar wellicht is dit te formeel gezien.

De districtsbestuurder en de bedrijfscontactman samen moeten de wijze vaststellen, waarop de contactman, die de bondsman in het bedrijf, maar ook de bedrijfsman in de bond moet zijn, zijn taak als belangenbehartiger moet vervullen.

Waarom heeft men niet volstaan met het stimuleren van de activiteit van de bondsleden in de ondernemingsraad, zonder nieuwe functies en organen te scheppen? De ervaring leert, dat in vele bedrijven de ondernemingsraad — zo er al een is, zou ik hieraan willen toevoegen — nauwelijks leeft. Slechts weinigen zijn tevreden over de wijze, waarop dit instituut functioneert en als voorzitter en leden ervan over het overleg al tevreden zijn, wordt deze tevredenheid vaak door de overige werknemers niet gedeeld.

De Wet op de ondernemingsraden, stelt de brochure, gaat uit van een niet bestaande geest van samenwerking. In de bedrijfshierarchie ten slotte zijn de leden van de ondernemingsraad nogal kwetsbaar; zij kunnen vaak niet vrijuit spreken. Wil er in de ondernemingsraad openheid komen, dan dient de bedrijfshierarchie een tegenwicht te

vinden in de aanwezigheid van de vakbond op het niveau van het bedrijf.

Is men in de kringen van de A.N.M.B. dan zo ontevreden over de wijze, waarop de werknemers door de directies van ondernemingen worden behandeld? Ach, met de Teldersstichting is men het eens, dat de positie van de werknemer een afhankelijke is, maar hoewel erkennend dat in de bestaande maatschappijstructuur zo'n afhankelijkheid onvermijdelijk is, weigert men het bij deze constatering te laten. Zolang het aanvaarden van een werkring met zich brengt, dat men zich onder het absolute gezag van de ondernemingsleider dient te plaatsen, moet er een mogelijkheid zijn, deze leiding te corrigeren. Weliswaar zijn er in vele ondernemingen verheugende ontwikkelingen waar te nemen, maar ook gunstige veranderingen mogen niet over de hoofden van de werknemers worden ingevoerd.

Het is denkbaar dat er alleen veranderingen (in de menselijke verhoudingen) komen waar dat voor het bedrijf noodzakelijk is, maar bovenal dat slechts een schijnbare mondigheid van de werknemer tot stand komt. „Voorlichting wordt meestal pas gegeven als alles reeds in kunnen en kruiken is. De directeur maakt er soms een gewoonte van om zo af en toe eens naar de moeilijkheden in het persoonlijk leven van zijn ondergeschikten te informeren, maar men zou vreednd opkijken als de arbeider in antwoord daarop zou vragen hoe het met de dochter van de directeur gaat. De communicatie en de goedheid gaan ons te veel van boven naar beneden. Overleg heeft naar onze smaak te veel het karakter van het aanvaardbaar maken van wat toch reeds vaststaat”. Nogal opstandige taal dus; taal overigens, die in sommige andere milieus node wordt gemist.

In een slotartikel zal een oordeel worden gegeven over de besproken structuur- en beleidswijzigingen en zullen de gevolgen worden aangegeven die deze nieuwe aanpak zal hebben voor de bedrijfssituatie.

Rotterdam.

Drs. C. VAN DER VLIES.

Behoort de korte conjunctuurencyclus in de Verenigde Staten tot het verleden?

In zijn „Economic Report of the President”, dat in januari werd gepubliceerd, schrijft President Johnson dat de economische toestand in de Verenigde Staten momenteel zeer gunstig is. Hij voorspelt een periode van stijgende welvaart, niet alleen in dit jaar, maar ook in de afzienbare toekomst. Naar zijn mening zijn op het economisch leven de vroeger bestaande meningen niet meer van toepassing, volgens welke een periode van opgang noodzakelijkerwijs gevolgd zou worden door een periode van teruggang.

Deze prognose van de Amerikaanse President blijkt aanzienlijk optimistischer te zijn dan de voorspellingen welke ons voor dit jaar onder ogen kwamen. Zo schreef Samuelson dat een minderheid der analisten van mening is dat 1965 een jaar van voortdurende groei zal zijn, waarin de afstand tussen de huidige Amerikaanse produktie en de produktiecapaciteit verkleind zal worden ¹⁾. De meerder-

heid der analisten is merkwaardig eensgezind met een schatting van de groei van het reëel bruto nationaal produkt tussen 3 en 4 pCt. (in 1964 beliep de groei 5 pCt.). De stimulansen voor een sterke economische groei zijn dan ook geringer dan in 1964, toen tweederde van de verlaging van inkomsten- en vennootschapsbelasting van \$ 11,5 mrd. effectief werd. Dit jaar zal evenwel de tweede, maar kleinere, etappe van de vorig jaar doorgevoerde belastingverlaging en een aanzienlijke verlaging van de accijnzen plaatsvinden. Het is begrijpelijk dat men voor 1965 als geheel een tragere groei verwacht. Samuelson waarschuwt dan ook voor het gevaar dat zou ontstaan als eventuele inflatoire krachten een remmende politiek zouden verhaasten, terwijl in het tweede deel van dit jaar de expansieve krachten van het herstel minder zouden worden.

Naar aanleiding van bovenstaande verschillende zienswijzen over de economische vooruitzichten willen wij opmerken dat ook in het verleden economen van naam al van mening waren dat er geen conjunctuurfuctuaties meer zouden bestaan. Zo heeft Hawtrey in 1926 in een

¹⁾ Paul A. Samuelson: „Some uncertainty over the U.S.A. business outlook for 1965” in „The Financial Times” van 1 januari 1965.

artikel geschreven dat de conjunctuurbeweging een zaak van zuiver historische betekenis zou blijken te zijn ²⁾. Van welk een verraderlijk karakter deze golfbeweging kan zijn, hebben we in 1929 geleerd. Wij vragen ons daarom af of de korte conjunctuurcyclus in de Verenigde Staten inderdaad tot het verleden behoort.

De korte golf in de afgelopen eeuw.

Onder een Kitchin-cyclus verstaat men het verschijnsel van de regelmatig terugkerende korte golf in het economisch leven; men rekent hiertoe de periode die loopt van een hoogtepunt in het conjunctuurverloop via een dieptepunt naar een volgend hoogtepunt. Moore heeft een interessante studie gemaakt over de korte golfbeweging in de Verenigde Staten, waarin hij een tabel heeft opgenomen van de 24 Kitchin-cycli die gedurende de jaren 1854-1957 zijn voorgekomen ³⁾. Bij driekwart van dit aantal blijkt de duur tussen 30 en 56 maanden te zijn geweest, de overige duurden abnormaal lang of kort, wegens de invloed van de oorlogen en de grote depressie welke in 1929 begon.

Het is noodzakelijk enkele korte opmerkingen te maken over het conjunctuurverloop sedert 1945. Na afloop van de tweede wereldoorlog werd de oorlogsindustrie omgeschakeld voor vredesdoeleinden. Van de naoorlogse herstelwerkzaamheden, de inhaalvraag, alsmede van de inkomensverhogingen ging een stimulerende invloed uit. In 1948 vond er een matige teruggang plaats (duur cyclus november 1948-juli 1953), welke veroorzaakt werd door de verwachting dat de overgang van oorlogs- naar vredesproductie na enige jaren aanzienlijke moeilijkheden zou opleveren. Daar deze moeilijkheden zeer bleken mee te vallen, o.m. door de koopkrachtinjecties die de overheid toediende, werd deze teruggang reeds vrij spoedig ten goede gekeerd. De oorlog op Korea, die in juni 1950 uitbrak, had een stimulerend effect op de Amerikaanse economie, maar leidde ook tot een hervatting van de werking der inflationistische krachten.

In januari 1953 kwam de Republikeinse regering Eisenhower aan het bewind, terwijl in juni van dat jaar de wapenstilstand op Korea werd gesloten; deze maand gaf eveneens een hoogtepunt in de toenmalige conjuncturele ontwikkeling te zien, daar nadien de recessie begon, welke in april 1954 haar dieptepunt bereikte (de cyclus duurde van juli 1953 tot juli 1957). Als de belangrijkste oorzaak van deze recessie wordt aangenomen het samenvallen van de afname der defensieorders met het teruglopen van de voorraden en de investeringen, die het gevolg waren van een zeer vergrote productie na afloop van de staalstaking medio 1952 en een overschatting der verkoopvooruitzichten door de producenten ⁴⁾. Daarbij komt dan nog dat de regering het effect van de verlaging der overheidsuitgaven aanvankelijk niet heeft onderkend.

Het hoogtepunt van deze cyclus kwam in juli 1957, waarna de volgende recessie inzette, die duurde tot april 1958 (duur cyclus juli 1957-januari 1960). In de tweede helft van 1957 was de monetaire politiek te lang restrictief, daar de monetaire autoriteiten misleid werden door de stijgende prijzen, waarbij zij zich de teruggang niet realiseerden. Als gevolg hiervan liepen de investeringen terug ⁵⁾.

²⁾ In „De Economist”, jaargang 1926, blz. 185.

³⁾ Geoffrey H. Moore: „Measuring Recessions”, Nat. Bur. of Ec. Research, New York 1958, blz. 260.

⁴⁾ Vergelijk mijn dissertatie: „De Amerikaanse conjunctuurpolitiek in de jaren 1953-1957”, Rotterdam/'s-Gravenhage 1962, blz. 81/82.

Doordat het persoonlijke inkomen en de consumptieve bestedingen weinig terugliepen, is de recessie zo mild gebleven.

In de daaropvolgende opgang, welke tot januari 1960 duurde, vond slechts een geringe groei van 2½ pCt. van het bruto nationaal produkt plaats, doordat de overheid een weinig stimulerende politiek heeft gevoerd. Op de voorgrond stond het streven naar een overschot op de begroting in 1960, hetwelk tezamen met een krappe monetaire politiek tot de recessie leidde, die duurde tot februari 1961 ⁶⁾. De huidige kortegolfbeweging is in januari 1960 begonnen en duurt dus reeds 62 maanden, hetgeen historisch gezien abnormaal lang blijkt te zijn.

Toen Kennedy begin 1961 President van de Verenigde Staten werd, bevond de korte conjunctuurgolf zich op haar dieptepunt. Nadat de daarop volgende opgang enige tijd duurde, bereidde zijn regering een belastingverlaging van \$ 11,5 mrd. voor, welke op een zodanig tijdstip effectief zou moeten worden, dat een teruggang hiermede voorkomen zou worden. Op het moment dat President Johnson het bewind in november 1963 moest overnemen, werden de belastingontwerpen reeds in het Congres behandeld en bleek er de meeste behoefte te bestaan aan presidentiële overredingskracht, ten einde de belastingverlaging aangenomen te krijgen. Deze belastingverlaging, die zoals bekend in 1964 effectief is geworden, heeft een opgang in alle sectoren teweeggebracht.

Belangrijke verschillen met voorheen.

Sedert de grote depressie, die in 1929 begon, is er veel ten goede veranderd. De wereld is geconfronteerd met de ideeën van Keynes, die heeft aangetoond dat een depressie niet onvermijdelijk behoeft te zijn, maar dat in plaats daarvan een mildere vorm van teruggang mogelijk is, mits de overheid bereid is een actieve politiek dienaangaande te voeren. Zoals de lezer bekend is hebben de theorieën van Keynes in zeer belangrijke mate bijgedragen tot de vooruitgang van de economische wetenschap, waardoor men meer inzicht kreeg in de invloed van het uitgebreide arsenaal van maatregelen welke de regeringen ten dienste staan en die men samenvat met de termen monetaire en begrotingspolitiek. Naast de mogelijkheid om over conjunctuurpolitieke instrumenten te kunnen beschikken, dient echter van overheidswege ook de bereidheid tot het voeren van een conjunctuurpolitiek te bestaan; aan deze bereidheid heeft het in de jaren vóór de regeringen van Kennedy en Johnson nog wel eens ontbroken.

Als ander karakteristiek verschil tussen het economisch beleid vóór Kennedy en dat tijdens de regeringsperiode Kennedy-Johnson mogen wel in de eerste plaats de totaal verschillende zienswijzen over de invloed van de begroting genoemd worden. Vóór 1961 was een begrotingstekort slechts geoorloofd indien iedereen het erover eens was dat er een recessie aan de gang was, waarbij een zwak verband bestond tussen de grootte van het tekort en de hevigheid van de recessie; in alle andere gevallen diende de begroting te sluiten ⁷⁾. Nadien is — echter niet zonder hindernissen — de belangrijkste doelstelling van de economische

⁵⁾ Vergelijk P. Bohley: „Die Recession der Jahre 1957/58 in den Vereinigten Staaten von Amerika unter besonderer Berücksichtigung des Preisverhaltens”, Berlin 1963, blz. 90/119.

⁶⁾ Zie M. Hart: „Een Amerikaanse les” in „E.-S.B.” van 27 mei 1964.

⁷⁾ Zie O. Eckstein: „The Federal Budget: Question Mark for 1962”, in „The Review of Economics and Statistics”, februari 1962, blz. 17.

politiek het stimuleren van de economische groei geworden, ook al zou dit alleen door begrotingstekorten bereikt kunnen worden. De reeds genoemde grote belastingverlagingen in 1964 en 1965 zijn hiervan het duidelijkste bewijs. Wel ontbreekt in de Verenigde Staten de impulsanalyse nog als methode ter bepaling van het conjunctureel effect van de begroting; men kijkt nog steeds naar het saldo van de begroting, die de invloed op de conjunctuur maar gebrekkig aangeeft⁸⁾. In de jaren vóór 1961 ging men pas maatregelen — ook van monetaire politiek — nemen als er duidelijk een recessie aan de gang was, waarbij men deze maatregelen zo mogelijk nog enige tijd uitstelde, ten einde af te wachten of de recessie al of niet erger zou worden. Nu bereidt men tijdens de opgang stimulerende maatregelen voor om — indien mogelijk — een teruggang te voorkomen. Men gaat er dus bepaald niet meer van uit dat er aan een economische teruggang niets te doen zou zijn en we deze maar gelaten over ons heen moeten laten gaan!⁹⁾.

Een factor van belang, welke zich tijdens het nu 16 maanden durende presidentschap van Johnson voordoet, mag zeker niet onvermeld worden gelaten. Wij doelen op het grote vertrouwen dat hij in zijn land geniet, zowel van de arbeiders (de traditionele aanhang van de Democraten) als van het bedrijfsleven. Dit is van groot belang bij het voeren van een doelbewuste conjunctuurpolitiek. Dat de Amerikaanse President hier een verstandig gebruik van maakt, blijkt uit het tot nog toe weinig voorgekomen feit, dat presidentiële verzoeken om beheersing te betrachten inzake loon- en prijsstijgingen (ook de „prime rate”) over het algemeen succes hebben. Dit is des te belangrijker, indien we ons realiseren dat een later stadium van de hausse veelal met aanzienlijke loon- en prijsstijgingen gepaard gaat.

Het jongste verleden heeft ons laten zien waartoe het ontbreken van vertrouwen kan leiden. Tijdens zijn ambtsperiode heeft President Kennedy, nadat de staalfabrikanten een prijsverhoging hadden doorgevoerd, een regeringscommissie ingesteld om de rechtmatigheid hiervan te onderzoeken. Het aanvankelijke gevolg was dat de verhoging der staalprijsen ongedaan werd gemaakt; een veel belangrijker gevolg was evenwel een algemeen gevoel van

wantrouwen in de regeringspolitiek t.o.v. het bedrijfsleven, welke resulteerde in een daling van de Dow Jones-index voor industriële waarden ter beurze van New York van 735 in december 1961 tot 536 in juni 1962, of wel met ruim 27 pCt. Hoezeer het vertrouwen is teruggekeerd sedert Johnson 16 maanden geleden het presidentschap overnam, kan blijken uit het feit dat de Dow Jones-index (voor industriële waarden) in dit tijdvak is gestegen van 732 tot zelfs onlangs de 900 werd overschreden, d.w.z. met bijna 23 pCt. Daarbij moeten wij ons realiseren dat de huidige conjunctuurgolf reeds abnormaal lang duurt en dat de aandelenkoersen hierin vooraangaan.

Zoals bekend is de Kitchin-cyclus in feite een voorraadgolf. Een niet te veronachtzamen nieuwe factor is dat het gebruik van computers zeer snel tot het bepalen der voorraden kan leiden. Hierdoor kan ook het bedrijfsleven meer dan vroeger bijdragen om de scherpe kanten van de cycli tegen te gaan.

Conclusie.

Uit het bovenstaande is gebleken dat het in de huidige tijd mogelijk is om sterke conjuncturele fluctuaties aanzienlijk te verzwakken. Dit is mogelijk gebleken door de sterke vooruitgang van de economische wetenschap op dit gebied, mede onder invloed van de denkbeelden van Keynes. Ook blijkt dat de bereidheid tot het voeren van een conjunctuurpolitiek sedert 1961 zeer is toegenomen, mede door het laten varen van de stelling dat de begroting — behoudens zeer bijzondere gevallen — steeds moet sluiten. Voorts overheerst niet meer de gedachte dat een teruggang — ook wat hevigheid betreft — onvermijdelijk is. Momenteel doet zich de voor de Verenigde Staten bijzondere situatie voor van samenwerking tussen een Democratische regering en het bedrijfsleven op basis van wederzijds vertrouwen, waarvan het belang niet onderschat mag worden. Hierin kan natuurlijk in de toekomst verandering komen. Evenzo weten we niet of een eventuele toekomstige Republikeinse regering een begrotingstekort even aanvaardbaar zal vinden als de huidige regering. Uit het voorgaande is gebleken dat de korte conjunctuurcyclus niet tot het verleden behoort, maar dat naar alle waarschijnlijkheid een toekomstige economische teruggang gematigder zal zijn dan vroeger het geval is geweest.

Amsterdam.

Dr. Th. BEELS.

Recordinvesteringen van de Duitse industrie

Bestudeert men de investeringspolitiek van de Duitse industrie gedurende de laatste jaren, dan constateert men dat de kapitaaluitgaven voor uitbreidingen en rationalisatie voortdurend in omvang toenemen. In 1964 werd voor deze doeleinden 22 mrd. mark uitgetrokken tegen 17 mrd. mark in 1963. Voor 1965 zal met 25 mrd. mark een nieuw record worden gevestigd. Niet minder dan 57 pCt. der industriële ondernemingen zal tot verhoging der investeringen overgaan. Vele ondernemingen hebben gedurende de laatste maanden van 1964 hun investeringsprogramma in opwaartse zin gewijzigd. Er zijn zelfs bedrijven, die hun dividenduitkeringen — on-

danks gunstiger financiële resultaten — hebben verlaagd om de reserves te vergroten en noodzakelijke uitgaven met eigen middelen te bestrijden.

Het beleid van verschillende bedrijven is erop gericht ook kleine kapitaalbeleggers in te schakelen door het aandeel in brede kringen populair te maken. Dit is echter een proces, dat eigenlijk nog in een beginstadium verkeert en veel tijd vergt. De massa gaat nog steeds liever naar de spaarbank dan dat zij aandelen koopt. Velen denken ten onrechte nog altijd, dat de beurs en de effectenhandel er uitsluitend voor miljonairs zijn. Toch valt een bepaalde kentering in dit opzicht waar

te nemen. Veel meer kleine beleggers dan een paar jaar geleden kopen thans aandelen, maar dit geschiedt nog niet in een dergelijk tempo, dat een hele reeks ondernemingen deze ontwikkeling kan of wil afwachten.

Een klassiek voorbeeld zijn de „Farbenfabriken Bayer” in Leverkusen. De Raad van Bestuur van deze onderneming heeft besloten 65 mln. mark voor investeringsdoeleinden ter beschikking te stellen. De aandeelhouders verkrijgen echter preferente rechten wat de nieuwe uitgifte van aandelen betreft. Wie twee aandelen bezit, kan er één verkrijgen. Wie dertien nieuwe aandelen koopt, heeft recht op een extra aandeel tegen een koers van 300. Tot 7 februari 1965 mochten deze claims op de beurs worden verhandeld. Dat is tot nu toe in de Duitse beurswereld nog niet voorgekomen. Daarnaast wil „Bayer” een converteerbare lening van 250 mln. mark uitschrijven. Deskundigen nemen aan, dat dit voorbeeld door andere dochtermaatschappijen van de I.G. Farben, en ook door andere bedrijven, zal worden gevolgd.

Het verhoogde investeringstempo van de Duitse industrie is in grote trekken aan twee factoren toe te schrijven. Stijgende loonkosten dwingen tot een versnelde rationalisatie van de produktie. Uit technische overwegingen ziet men zich genoodzaakt het produktie-apparaat te vernieuwen, terwijl het gebrek aan geschoolde arbeidskrachten steeds nijpender wordt. Dit zijn geen specifiek Duitse problemen, maar de industrie aldaar poogt deze op te lossen door versterkte rationalisatie, mechanisatie en opleiding van eigen gespecialiseerd personeel.

De tweede factor bestaat hierin, dat het produktieprogramma steeds uitgebreider wordt en de invloed van het E.E.G.-beleid toeneemt. Verschillende ondernemingen breiden hun bedrijven uit of bouwen nieuwe fabrieken in het buitenland. Hiermede zijn vanzelfsprekend grote bedragen gemoeid, bedragen die men een paar jaar geleden nog als fantastisch zou hebben beschouwd. Meer dan de helft van de Duitse industriële bedrijven meent echter, dat dergelijke in de miljoenen lopende uitgaven gerechtvaardigd zijn, omdat men de bedrijfsvooruitzichten voor 1965 in het algemeen gunstig beoordeelt en men de overtuiging koestert, dat de trend naar zeer grote bedrijfseenheden met een uiterst veelzijdig produktieprogramma ook in de komende jaren zal aanhouden. De beurs schijnt deze mening eveneens te zijn toegeedaan, want de berichten over het toekomstig bedrijfsbeleid van „Bayer” werden overal gunstig ontvangen.

Berlijn.

L. J. M. VAN DEN BERK.

INGEZONDEN STUK

De capaciteiten van arbeiders

In „E.-S.B.” van 27 januari jl. schreef de heer J. H. Abbas een artikel, getiteld: „De capaciteiten van arbeiders”, waarin hij ervan uitgaat dat „zich in korte tijd de gelukkige en gewenste ontwikkeling heeft voltrokken, dat bijna elk kind die opleiding kan krijgen, die in overeenstemming is met zijn capaciteiten”. Het gevolg daarvan is, zo stelt hij, „dat de „bovenlaag” van de arbeiders verdwijnt en ten dele al verdwenen is”. Bedoeld is hier met „bovenlaag” de zgn. intellec-

tuele arbeider, dus degene die qua verstandelijke capaciteiten boven de rest uitsteekt. Verder tracht de heer Abbas met behulp van een statistisch onderzoek aan te tonen, dat dit zo is en dat het gevolg van zijn stelling is, dat de vertegenwoordigers van de huidige arbeidersgroeperingen meestal mensen zullen zijn met minder verstandelijke capaciteiten dan vroeger het geval was. Ter verdere informatie raadplege men het genoemde artikel. Hierover valt wel een en ander op te merken.

Het is niet de bedoeling de uitwerking en de keuze van het gebruikte bewijsmateriaal te bekritisieren, hoewel de resultaten gezien de geringe omvang van de steekproef — waarbij slechts één bedrijf betrokken werd, zodat de subjectieve elementen in de bedrijfspolitiek een ongewenste rol kunnen spelen — niet zo betrouwbaar lijken. Bovendien ontbreken nadere gegevens omtrent dit onderzoek. Het is echter niet juist, dat „de vrij sterk toegenomen welstand, de bewustwording van de arbeider, de behoefte aan meer en beter opgeleide mensen e.d. er in korte tijd toe geleid hebben, dat zoveel mogelijk iedereen die opleiding krijgt na de lagere school, die in overeenstemming is met zijn capaciteiten”. Met andere woorden, de heer Abbas gaat uit van de onjuiste stelling, dat iedere arbeiderszoon, die over de nodige capaciteiten beschikt, de gewenste opleiding kan en zal krijgen.

In werkelijkheid liggen de zaken enigszins anders. Men kan een bepaalde studie aanpakken, maar doet men het ook? Het is wel zo, dat het vraagstuk van de financiële steun bij de studie in grote mate is opgelost, hoewel bij de onbemiddelde student, de ouders of de student zich grote opofferingen moeten getroosten om de studietijd door te komen. We kunnen echter stellen, dat dit een noodzakelijke investering is, die wel rendabel aangewend zal kunnen worden door de succesvolle student, en dat degenen met doorzettingsvermogen deze opofferingen zullen accepteren. Het staat echter nog te bezien of deze maatschappelijke selectie wel gewenst is, want deze drukt niet op de student uit de zgn. „betere” kringen.

De keuze ligt veelal bij de student zelf, omdat hij in verband met zijn leeftijd zelf de moeite moet opbrengen (vooral de werkstudent). Voor zover echter de ouders beslissen kunnen we tevens de leerlingen van de scholen voor V.H.M.O. (tegenwoordig: V.W.O.-voorbereidend wetenschappelijk onderwijs) in de beschouwing betrekken. Afgezien van overheids- of andere steun willen opvoeders vaak toch niet de financiële afdeling, die een zoon of dochter aan de middelbare school of Universiteit zou betekenen, ondergaan in verband met het gederfde inkomen. Studeren is en was toch geen gewoonte hier en geld verdienen is voordeliger. De prestigekwestie, die in bovengenoemd artikel zou gelden, in de vorm van: „mijn kind gaat naar de U.L.O. of doet toelatingsexamen voor de middelbare school”, komt slechts incidenteel voor. Behalve het egoïsme van de ouders — voor zover we het zo mogen noemen — spelen hier ook andere milieufactoren een rol. Deze zijn ook betrokken in het nader te noemen onderzoek. Het blijkt dus, dat de zeer uitgebreide financiële steun geen principiële wijziging heeft gebracht in de milieus waaruit de universiteit haar studenten recruteert¹⁾. Ge-

¹⁾ Zie ook „De Groene Amsterdammer” dd. 2 januari 1965.

(I. M.)

NASCHRIFT

Mijn reactie op het ingezonden stuk van de heer Goudswaard zou ik samen willen vatten in 2 punten.

1. Door mij is gesteld dat zoveel mogelijk iedereen na de lagere school opleiding krijgen in overeenstemming is met zijn capaciteiten. Dit wil in het geheel niet zeggen dat iedereen, zoals de heer Goudswaard in de derde alinea van zijn ingezonden stuk doet voorkomen, geschikt zou

zijn om student — in de „ouderwetse” betekenis van het woord — te worden. Het wil zeggen dat iemand die geschikt is om leerling van een H.B.S. of een Gymnasium te worden, niet naar een L.T.S. gaat of direct de fabriek in gaat, of dat iemand die na het behalen van het L.T.S.-diploma geschikt is om leerling van een U.T.S. te worden ook naar deze school gaat en niet de fabriek in gaat. Van leerlingen die naar een H.B.S. of een Gymnasium gaan zal maar een gering aantal student worden omdat maar een betrekkelijk gering aantal van de leerlingen er de capaciteiten en/of belangstelling voor heeft.

2. In de 5e alinea van zijn ingezonden stuk suggereert de heer Goudswaard dat, wanneer er geen financiële en/of andere belemmeringen waren, er uit de arbeidersgroep een even groot percentage studenten zou kunnen komen als bijv. uit de groep der vrije beroepen, m.a.w. dat er onder de kinderen der arbeiders en onder de kinderen van de groep „vrije beroepen” procentueel evenveel kinderen met een zodanige intelligentie, dat zij geschikt zouden zijn voor een universitaire studie, zouden voorkomen. Dit is nu al niet meer het geval en zal in de toekomst steeds minder het geval zijn als de door mij getochteste ontwikkeling zich voortzet.

Wanneer steeds weer elk jaar de adviezen van schoolhoofden en schoolkeuze-psychologen wat betreft de voortgezette opleiding van de jongens en meisjes na de lagere school, ongeacht het milieu waaruit de kinderen komen, opgevolgd worden, zal de arbeidersgroep steeds homogener van samenstelling worden wat verstandelijke capaciteiten betreft. Dit zal ertoe leiden dat er procentueel steeds minder kinderen uit de arbeidersgroep over voldoende verstandelijke capaciteiten zullen beschikken die hen geschikt maken voor een hogere opleiding. Dit zal met zich meebrengen dat in de toekomst het percentage studenten uit de arbeidersgroep zal dalen.

Het is misschien goed erop te wijzen dat de geconstateerde verstandelijke capaciteiten altijd een resultaat zijn van aanleg en milieu beide en dat niemand, voor zover mij bekend, dit *serius* bestrijdt. Verder dat bij deze aanleg erfelijkheid een rol speelt en dat ook niemand, voor zover mij bekend, dit *serius* bestrijdt. Waarwel verschil van mening over is, is over de grootte van de rol van de erfelijkheid bij de aanleg en over wat belangrijker is: aanleg en milieu.

Uit het bovenstaande zal duidelijk zijn dat volgens mij de erfelijkheid een belangrijke rol speelt bij de aanleg en in vele gevallen aanleg belangrijker is dan milieu.

Vlissingen.

Drs. J. H. ABBAS.

Leeft met Uw tijd mee! Leest „E.-S.B.”!

middeld ligt het percentage studenten uit de lagere milieus in Nederland op minder dan 10. Dit is des te verwonderlijker naarmate we bedenken dat het lagere milieu de grote meerderheid van de bevolking vormt. Bij de middelbare scholen ligt de zaak in verhouding niet anders en het ligt niet in de lijn der verwachtingen, dat de barrières, die doorstroming van intellect uit de lagere milieus belemmeren, voorshands opgeruimd zullen worden.

De stelling van de heer Abbas is dus onjuist of liever gezegd: nog niet juist en daarmee is ook de bovenlaag van de arbeiders nog lang niet verdwenen. Waarschijnlijk is het dus tevens onjuist, dat de vertegenwoordigers van de huidige arbeidersgroep meestal mensen zullen zijn met minder verstandelijke capaciteiten dan vroeger het geval was. Er blijft, aangezien van afroming van intellect nog geen sprake is, voldoende in de groep achter om een goed gesprek mogelijk te maken en het is zeer de vraag of dit probleem ooit actueel zal worden. Het is eerder het geringe aantal leden der bevolking dat aan studeren toekomt, dat zorgen baart. Immers, met ons stijgend zielental, de toenemende industrialisatie, automatisering enz. wordt de behoefte aan middelbaar geschoolden en academici steeds groter. Gevaren liggen juist aan de kant van gebrek aan kader en hoger personeel.

De overheid beseft dit en subsidieert het onderzoek naar schoolgeschiktheid, intelligentie en milieufactoren, waarbij Prof. Van Heek, directeur van het Sociologisch Instituut van de Leidse Universiteit, de leiding heeft. Op het congres der Nederlandse Onderwijzersvereniging deelde Prof. Van Heek mede, dat uit de voorlopige resultaten van het onderzoek bleek, dat slechts 5 pCt. der arbeiderszonen doorstroomt naar het V.W.O. Van de jongens afkomstig uit het milieu der vrije beroepen en hoge employés is dit 85 pCt. en van zöns van middelbare employés 68 pCt.

De gevaren en gevolgen van het ontbreken der bovenlaag der arbeiders zullen wij dus voorlopig niet hoeven te vrezen, terwijl van „bevoogding” geen sprake zal zijn. Bovendien zullen wij tegen de tijd, dat er een optimale intellectuele bevolking is ontstaan, de problemen van het organiseren, verzorgen en leiden der minder begaafden met onze „wijsheid” misschien wel aankunnen, en hopen, dat we niet vervallen in fouten van Youngs meritocratische standenstaat, maar dat „de arbeider met het domme baantje een kalm en welarend leven kan leiden, zonder beroepszorgen zijn hobbies kan nalopen, terwijl de hogere I.Q.'s zich mogen afsloven in dienst van de maatschappij en van hun eigen carrière”²⁾.

Rotterdam.

F. H. GOUDSWAARD.

²⁾ Prof. Dr. J. Pen: „Harmonie en Conflict”, blz. 78.

Koninklijke Scholten, Foxhol N.V.

gevestigd te Groningen

Uitgifte

van

nom. f. 5.060.000.- gewone aandelen aan toonder*)

(desgewenst op naam)
in stukken groot nominaal f 500.-
voor de helft gerechtigd tot het dividend over het boekjaar 1964/1965 en ten volle tot dat over de volgende boekjaren,

tot de koers van 400 pCt.

uitsluitend voor houders van claims van de thans uitstaande preferente en gewone aandelen en wel in de verhouding van nom. f 2.000.- uitstaande aandelen op nom. f 500.- nieuw gewoon aandeel en van

nom. f. 12.000.000.- 5¹/₂ pCt. 15-jarige obligatiën

in stukken groot nominaal f 1000.- aan toonder

tot de koers van 99¹/₂ pCt.

De lening is à pari aflosbaar op 1 april van de jaren 1971 tot en met 1980, en wel in 10 jaarlijkse termijnen, elk groot f 1.200.000.-.

Vervroegde gehele of gedeeltelijke aflossing is vanaf 1 april 1975 toegestaan, doch uitsluitend op 1 april van ieder jaar à 101%.

Ondergetekenden berichten dat zij op

donderdag, 18 maart 1965,

van des voormiddags 9 uur tot des namiddags 4 uur

de inschrijving openstellen op bovenstaande uitgiften bij haar kantoren te **Amsterdam, Rotterdam, 's-Gravenhage en Groningen**, voor zover aldaar gevestigd, op de voorwaarden van het prospectus van uitgifte d.d. 8 maart 1965.

Prospectussen, inschrijvingsbiljetten en afdrucken van de trustacte alsmede - tot een beperkt aantal - exemplaren van de statuten en van het jaarverslag over het boekjaar 1963/64 zijn ten kantore van inschrijving verkrijgbaar.

Amsterdam, 8 maart 1965.
Groningen.

**AMSTERDAM-ROTTERDAM BANK N.V.
ALGEMENE BANK NEDERLAND N.V.
MESDAG & GROENEVELD'S BANK N.V.**

*) De uit deze emissie voortkomende aandelen zullen niet gerechtigd zijn tot de bonus ad 10% in gewone aandelen ten laste van de agioreserve tot uitkering waarvan een dien overeenkomstig voorstel zal worden behandeld op de algemene vergadering van aandeelhouders van 22 maart 1965

PYTTERSEN'S NEDERLANDSE ALMANAK - 1965

met 720 pagina's adreslijsten en andere essentiële gegevens betreffende personen en instellingen op elk gebied in Nederland: sociaal, economisch, politiek, cultureel, wetenschappelijk, bedrijfsleven, overheid etc. Ruim 60.000 persoonsnamen. Onmisbaar instrument voor bedrijfsleven, vrije beroepen, secretariaten, overheidsorganen en ieder die actief maatschappelijk is geïnteresseerd.

verschijnt begin april — gebonden f. 28,50

bestelt uw exemplaar bij

DE WESTER BOEKHANDEL

Nieuwe Binnenweg 331 — Rotterdam

Tel. 010 - 25 39 41 - 23 20 76 - Giro 1 89 61

gespecialiseerd op economisch gebied!

Adverteer in
Economisch-Statistische
Berichten

**DR. C. D. JONGMAN
BENOEMD TOT
HOGLERAAR**

Aan de Universiteit van Amsterdam is Dr. C. D. Jongman te Hilversum benoemd tot buitengewoon hoogleraar in de staathuishoudkunde, inzonderheid de leer van de internationale economische betrekkingen en van het bankwezen. Hij volgt Prof. Mr. Dr. G. M. Verrijn Stuart op, aan wie vorig jaar emeritaat is verleend.

Prof. Jongman, in 1915 te Rotterdam geboren, studeerde aan de N.E.H. aldaar en legde in 1939 het doctoraal examen af. Na verschillende functies te hebben bekleed, is hij sinds 1948 verbonden aan de Amsterdamsche Bank; hij is thans onderdirecteur van de Amsterdam-Rotterdam Bank. Tevens was hij sinds 1951 belast met een onderwijstaak aan de Universiteit van Amsterdam, waar hij in 1959 promoveerde op een proefschrift over „De Nederlandse geldmarkt” en in 1962 benoemd werd tot buitengewoon lector in de leer van het bankwezen, welke leeropdracht is gehandhaafd bij zijn huidige benoeming.

Ook op deze plaats willen wij Prof. Jongman van harte gelukwensen met zijn eervolle benoeming en er onze vreugde over uitspreken dat hij bereid is gevonden de rubriek „Geld- en kapitaalmarkt” te blijven verzorgen.

REDACTIE.

GELD- EN KAPITAALMARKT

Geldmarkt.

Dat de ultimostijging van de bankbiljettencirculatie (volgens de weekstaat per 1 maart ging het in de aan deze datum voorafgaande zeven dagen om f. 302 mln.) de kasliquiditeit der banken sterk zou aantasten, was overeenkomstig de verwachtingen. Doordat de financiële transacties van het Rijk resulteerden in een toevoer van middelen naar de markt, behoeften de banken echter niet de gehele stijging voor hun rekening te nemen. In de afgelopen week is de bankpapierstroom reeds weer gekeerd.

Het verspringen van de maand was aanleiding de termijn van het belastingpapier — de schatkistpromessen, die in de periode van de betaling der vennootschapsbelasting vervallen — te herzien. In plaats van achtmaandspromessen worden nu zevenmaandspromessen uitgegeven.

Kapitaalmarkt.

Het geldaanbod op de kapitaalmarkt is dermate ruim, dat ook nadat de Bank voor Nederlandsche Gemeenten gebruik heeft gemaakt van haar recht het nominale leningsbedrag van f. 100 mln. tot f. 150 mln. te verhogen, toch nog een belangrijke reductie bij de toewijzing zal moeten worden toegepast. Er kan nog weinig of niets worden gezegd over de doelmatigheid van het door de Bank gebruikte middel — de verhoging achteraf van het gevraagde bedrag — tot bestrijding van het majoreren.

Scholten, Foxhol is de volgende in de rij, die met een dubbele emissie op de emissiemarkt verschijnt. Het gaat om een aandelenuitgifte van f. 5 mln., tegen 400 pCt. en een 5½ pCt. obligatie-emissie van f. 12 mln. tegen 99½ pCt. De inschrijving vindt 18 maart a.s. plaats.

De dividendstatistiek van „Het Financieele Dagblad” doet duidelijk uitkomen, dat in de eerste twee maanden van 1965 het aantal dividendverhogingen heeft overheerst. Van de 48 bekendmakingen hielden 36 of 75 pCt. een verhoging in en slechts 3 of 7 pCt. een verlaging. In de overeenkomstige periode van 1964 waren de percentages 42 en 7. Het cijfer van de onveranderde dividenden was toen veel hoger, nl. 51 pCt. tegen thans 18 pCt.

Indexcijfers aandelen. (1953 = 100)	30 dec. 1964	H. & L. 1965	26 febr. 1965	5 maart 1965
Algemeen	405	410 — 400	408	405
Intern. concerns	568	583 — 566	575	569
Industrie	355	370 — 359	371	369
Scheepvaart	146	148 — 143	144	146
Banken en verzekering	236	243 — 237	240	239
Handel enz.	170	179 — 171	178	179

Bron: A.N.P.-C.B.S., Prijscourant.

Aandelenkoersen.

Kon. Petroleum	f. 158,20	f. 195,40	f. 156,20
Philips G.B.	f. 152,20	f. 156,80	f. 156,60
Unilever	f. 141,80	f. 138,80	f. 135,70
A.K.U.	498½	523	523½
Expl. Mij. Scheveningen	220	215½	217
Hoogovens, n.r.c.	558	539½	534½
Kon. Zout-Ketjen, n.r.c.	957	998	991
Amsterdam-Rotterdam Bank	f. 66,10	f. 67,50	f. 67,10
Nationale-Nederlanden, c.	784	780	782
Robeco	f. 230	f. 236	f. 236

New York.

Dow Jones Industrials	874	903	896
-----------------------------	-----	-----	-----

Rentestand.

Langl. staatsobl. a)	5,17	5,03	5,03
Aand.: internationalen a)	3,42	.	.
lokalen a)	3,26	.	.
Disconto driemaands schatkist- papier	3½/16	3½	3,5

a) Bron: Veertiendaags Beursoverzicht Amsterdamsche Bank.

C. D. JONGMAN.

D. HUDIG & CO

Ao. 1825

MAKELAARS IN ASSURANTIËN

ROTTERDAM

Telefoon (010) 13 08 00
Telex 2 11 03

Wijnhaven 23
Postbus 518

VAN DER HOOP, OFFERS & ZOON

Ao. 1807

BANKIERS

ROTTERDAM

Telefoon 11 46 20
Telex 2 21 99

Westersingel, 88
Postbus 502

**HOLLANDSCHE SOCIETEIT
VAN LEVENSVZERKERINGEN N.V.**

A^o 1807

.... meer dan
anderhalve eeuw
levensverzekering

HOOPDKANTOOR

Herengracht 475, Tel. (020) 22 1322. AMSTERDAM C.

HEAD OFFICE FOR CANADA

Holland Life Building
1130 Bay Street, Tel. WA 5-4511, TORONTO.

Bedrijfseconomisch
**GESCHOOLD
JURIST**

kantoorhoudende te
's-Gravenhage, heeft
tijd en plaats beschik-
baar voor het waarne-
men van secretariaten.
Brieven onder nummer
E.-S.B. 10-1,
Postbus 42, Schiedam

Voor
reclame

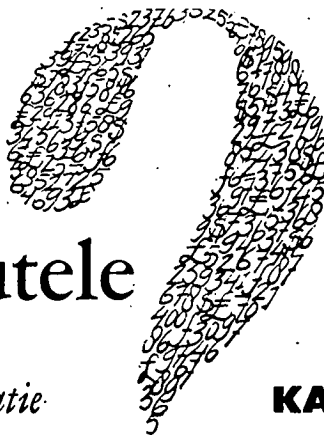
kan men
te veel
en ook
te weinig
uitgeven

**De meeste mislukkingen
zijn vaak het
gevolg van het laatste.**

Wat betekent

executele

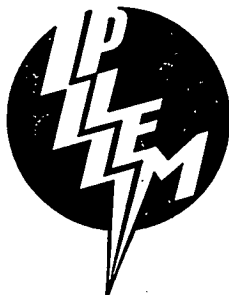
*door de
Kas-Associatie*

Aanwijzing van de Kas-Associatie als executeur-testamentair verzekert een boedelbehandeling in absolute onpartijdigheid (in samenwerking met uw notaris) door een instelling, ervaren in vermogensbeheer en beschikkende over deskundigen op het gebied van erfrecht.

KAS-ASSOCIATIE

spuistraat 172 amsterdam

**DE N.V. PROVINCIALE LIMBURGSCH
ELECTRICITEITS-MAATSCHAPPIJ**

vraagt, in verband met uitbreiding der werkzaamheden op haar bedrijfseconomische afdeling, ter standplaats Maastricht een

bedrijfseconoom

die zich volledig zal dienen in te werken in de economische problematiek van een provinciaal elektriciteitsbedrijf.

Van kandidaten wordt verlangd, dat zij:

- goed inzicht hebben in kostprijberekening, kostenanalyse en kostenbewaking;
- na een inwerkperiode begrotingen en prognosen kunnen opstellen, welke nodig zijn voor de beleidsvoering;
- belangstelling hebben voor de meest moderne technische hulpmiddelen ten behoeve van de administratie;
- een bedrijfseconomische scholing hebben op academisch niveau;
- bereid zijn mede te werken aan een eventueel te houden psychologisch onderzoek.

Aan de juiste man wordt een afwisselende en goed gehonoreerde functie geboden met aantrekkelijke arbeidsvoorwaarden en uitstekende sociale voorzieningen. Zonodig wordt medewerking verleend aan het zoeken naar een passende woning.

Uitvoerige brieven, met eigen hand geschreven en vergezeld van een recente pasfoto, te richten aan de Directie der PLEM, postbus 220, Maastricht. Op de envelop in de linkerbovenhoek te vermelden: P.Z. (personeelszaken).

KWANTITEIT of KWALITEIT?

Wanneer het U vooral om de kwantiteit van de reacties op door Uw onderneming geplaatste personeelsannonces gaat, dan menen wij er goed aan te doen U tevoren te moeten afraden deze annonces in „E.-S.B.” te plaatsen. Honderden reacties voorspellen wij U beslist niet.

Wilt U echter een indruk hebben van de kwaliteit van de binnenkomende reacties, dan zal het U interesseren dat talrijke grote ondernemingen regelmatig „E.-S.B.” inschakelen als medium voor het oproepen van functionarissen op hoog niveau. De ervaring leert deze bedrijven namelijk dat een oproep in „E.-S.B.” geplaatst, een prima selectie van het aantal reacties betekent, hetgeen een niet onbelangrijke aanwijzing is wat betreft het „aanbod”.

Zoekt U het in de kwaliteit van de reacties op Uw personeelsannonces, dan geven wij U ernstig in overweging om „E.-S.B.” als medium in te schakelen.

Advertentie-afdeling
E.-S.B.
Postbus 42 — Schiedam

EUROWONINGEN N.V.

in Den Haag is een onderneming die bouwprojecten van kwalitatief goede woningen ter hand neemt en doet uitvoeren, en die deze woningen exploiteert of verkoopt. In verband met de toenemende omvang van de werkzaamheden wil men thans overgaan tot de aanstelling van een

ADJUNCT-DIRECTEUR

ter versterking van het huidige team van twee directeuren. Het is de bedoeling dat hij binnen afzienbare tijd als directeur in de leiding van het bedrijf wordt opgenomen. Hij zal belast worden met de behandeling van de

FINANCIELE ZAKEN

Dit houdt in het beheren en plannen van beschikbare en aan te trekken financiële middelen, het bewaken en coördineren van de belangen in dochterondernemingen en gelieerde bedrijven, en het behartigen van contacten en onderhandelingen met banken, institutionele beleggers en overheid. Een ruime ervaring in een verantwoordelijke functie op financieel gebied is een vereiste. De voorkeur gaat uit naar gegadigden die een economische of juridische studie gevolgd hebben. Leeftijd niet boven 45 jaar.

Met de hand geschreven sollicitatiebrieven vergezeld van een recente pasfoto voor 22 maart a.s. te richten aan de Nederlandse Stichting voor Psychotechniek, Wittevrouwenkade 6, Utrecht, onder nummer ESB 13936.

U reageert op
annonces in „E.-S.B.”

Wilt U dit dan steeds duidelijk
tot uitdrukking brengen?

De Stichting Sociaal Fonds Bouwnijverheid te Amsterdam wenst ter completering van haar directie voor haar administratief apparaat met een 1200 werknemers op korte termijn over te gaan tot de aanstelling van een

ADJUNCT-DIRECTEUR

die speciaal met de bedrijfseconomische-, bedrijfsorganisatorische- en efficiency-vraagstukken zal worden belast. Hij dient in deze zaken richtlijnen te ontwikkelen, terwijl hij bij de uitvoering van het door de gehele directie vastgestelde beleid uiteraard nauw betrokken zal worden.

Voor deze functie wordt een krachtige persoonlijkheid gezocht, die in leidinggevende en organisatorische functies bij voorkeur in het bedrijfsleven een ruime ervaring heeft opgedaan.

Men denkt in dit verband aan een bedrijfseconoom.

Aan serieuze reflectanten kunnen desgewenst nadere inlichtingen worden verstrekt. Geschreven brieven richt men aan het **Laboratorium voor Toegepaste Psychologie**, Vossiusstraat 54-55, Amsterdam-Z., onder letters P.D.

Efficiency

bespoëdig

Uw contacten

met gegadigden

★

Indien

Uw telefoonnummer

in Uw annonce

moet worden

opgenomen,

vermeld dan

tevens het

NETNUMMER

CACAO- & CHOCOLAFABRIEKEN BUSSUM - BLADEL - KLEEF - DORTMUND - WENEN - LONDEN - BOSTON

Bensdorp

MARKT- ONDERZOEKER

Wegens samenvoeging van interessen in internationaal verband van onze merkartikel verkopen, zowel als van onze belangrijke industrie-toeleveringen, zoeken wij op korte termijn een medewerker, die externe en interne gegevens verzamelt en analyseert en voorts behulpzaam is bij de interpretatie hiervan voor de beleidsbepaling. Ook zal deze medewerker bemoeienis krijgen met het opstellen van plannen op lange en korte termijn.

Gedacht wordt aan iemand met ervaring op het gebied van de statistiek en gevoel voor commerciële ontwikkelingen. Voorts is ervaring in de samenwerking met enquête-instituten en de toepassingsmogelijkheden van hollerithapparatuur, benevens een redelijke talenkennis, noodzakelijk. Leeftijd 30 - 35 jaar.

Het betreft hier een nieuwe vertrouwensfunctie met veel perspectief.

Brieven aan

Hoofd Personeelszaken, postbus 4, Bussum, tel. 02959-13441 - toestel 54

(s'Avonds na half acht is onze personeelschef telefonisch bereikbaar: 020-790999)